

نگاهی به ضرب سکه در ایران بعد از اسلام

بخش دوم
محمدتقی سردی

در ضمن ارزش سکه‌های طلای خارجی و تقویم آنها با پول ایران بر حسب ترقی یا تنزل بورس بین المللی در نوسان بود. سابقه انتشار اسکناس در ایران: بانک شاهنشاهی ایران (بانک انگلیس و خاورمیانه بعدی) در سال ۱۸۸۹ میلادی (۱۲۶۸ خ.) به موجب امتیازی که اعتبار آن مدت ۶۰ سال بوده از سوی یک مؤسسه تجارتي انگلیس با سرمایه یک میلیون لیره نقدویک میلیون تعهد شده تشکیل شد. آنگاه بتدریج شعبه‌هایی در کلیه شهرهای مهم ایران دایر نمود و حق انحصاری چاپ و نشر اسکناس به موجب امتیازنامه مذکور به بانک یاد شده داده شد. اما بعدها در ۱۳ مه ۱۹۳۰ میلادی (اسفند ۱۳۱۰ خورشیدی) حق انتشار

در دوره‌های بعد از اسلام، در ایران ضرب سکه در سکه‌خانه‌های مخصوص ایران و پادشاهان انجام می‌گرفت. مثلا زیاریان سکه خانه‌هایی در استرآباد، آمل، ساری، و هوسم (رود سر امروزی) داشتند. بعد از آن نیز سکه‌های طلا و نقره بنا بر قاعده عرضه و تقاضا ضرب می‌شد، اما چون سکه‌ها را با دست می‌ساختند معمولا دارای اشکال و اوزان - به قول امروزها - استاندارد نبودند. این وضع ادامه داشت تا آن که در زمان پادشاهی ناصرالدین شاه قاجار (پادشاهی از ۱۲۶۴ تا ۱۳۱۳ ه.ق.) کارخانه‌ای برای ضرب سکه وارد کشور کردند و گروهی کارگر و کارمند متخصص نیز از خارج استخدام نمودند. از این تاریخ شاه سکه‌های طلا و نقره به طور آزاد و بدون هیچ‌گونه محدودیتی در ضرابخانه‌های تهران، تبریز، رشت، همدن، کرمانشاه، کاشان و برخی از شهرهای دیگر انجام می‌گرفت. این ضرابخانه‌ها توسط مردم اداره می‌شوند و دولت ایران در کار آنها هیچ‌گونه دخالت و نظارتی نداشت. صاحبان ضرابخانه‌ها موظف بودند بر حسب مدت بهره‌برداری مبالغی به دولت بپردازند.

در سال ۱۲۳۶ خورشیدی، در دوره پادشاهی ناصرالدین شاه با توجه با تغییر تنزیل و کاهش وزن و عیار مسکوکات جدولی فراهم گردید که بر اساس آن رابطه نقره با طلا به نسبت یک به ۱۵/۵ بود. این نسبت نیز متناسب با نسبت مورد قبول ایالات متحده آمریکا و کشور فرانسه بود. سکه‌های رایج عبارت بودند از:

پانقاز: پانقاز (پنج قاز) پولی بود مسی و معادل نیم شاهی یا ۲۵ دینار. شاهی: سکه‌ای بوده از نیکل معادل یک بیستم قران یا ۵۰ دینار. ستار: یعنی ۱۰۰ دینار که از نیکل ساخته می‌شد و معادل یک دهم قران یا ۱۰۰ دینار بود.

عباسی: چهار شاهی بوده و برابر یک پنجم قران به شمار می‌رفت. ربعی: سکه‌ای بوده نقره‌ای و معادل با ۳ شاهی بود. پنباد: سکه‌ای نقره‌ای و برابر با ده شاهی یا یک درم قران بود. قران: قران (دوپنباد) سکه‌ای بوده از نقره معادل ۱۰۰۰ دینار. ریال: سکه‌ای بوده نقره‌ای و معادل یک قران و پنج شاهی. دوقرانی: سکه‌ای بوده نقره‌ای و معادل ۲۰۰۰ دینار. پنج قرانی: سکه‌ای بوده نقره‌ای و معادل ۵۰۰۰ دینار. دو هزاری زرد: این سکه معادل یک چهارم تومان بوده که در تلفظ «دوزاری» گفته می‌شد.

تومان: سکه‌ای نقره‌ای و برابر ۱۰ قران بود. اشرفی طلا: این سکه در زمان ناصرالدین، مظفرالدین شاه، محمدعلی شاه، و احمد شاه رایج بود.

پنجهزاری زرد طلا: برابر بوده با یک دوم تومان.

باجقلی: سکه طلای عثمانی بود.

منابت طلا: پول دولت روس.

لیره: سکه طلای دولتهای عثمانی و انگلیس.

اوستریا: سکه طلای دولت اتریش.

بانکهای دیگر می باشد .

واحد پول کشورهای جهان: پولهای رایج جهان بر حسب کشور و واحد پول آن و به ترتیب الفبا بدین شرح می باشد: آرژانتین: پزو؛ آفریقای جنوبی: راند؛ آفریقای مرکزی: فرانک آفریقای مرکزی؛ آلبانی: لک؛ آلمان: مارک آلمان؛ آندورا: فرانک فرانسه - پزوتای اسپانیا؛ آنگولا: کوانزا؛ اتریش: شیلینگ؛ اتیوپی: بیر؛ اردن: دینار اردن؛ اسپانیا: پزوتا؛ استرالیا: دلار استرالیا؛ افغانستان: افغانی؛ اکوادور: سوکره؛ الجزایر: دینار؛ السالوادور: کولون؛ امارات متحده عربی: درهم؛ اندونزی: روپیه؛ انگلستان: پوند؛ اوروگوئه: پزو؛ اوگاندا: شیلینگ؛ ایتالیا: لیر؛ ایران: ریال؛ ایرلند: پوند ایرلند؛ ایسلند: کرونا؛ باربادوس: دلار باربادوس؛ باهاما: دلار باهاما؛ بحرین: دینار بحرینی؛ برزیل: کروزیرو؛ برمه: کبات؛ بلژیک: فرانک بلژیک؛ بلغارستان: ليو؛ بلیز: پوند انگلیس؛ بنگلادش: تاکا؛ نپین: فرانک؛ بوتان: روپیه هند؛ بوتسوانا: پولا؛ بوروندی: فرانک بوروندی؛ بولیوی: پزو؛ پاپوای گینه نو: کینا؛ پاراگوئه: گوارانی؛ پاکستان: روپیه پاکستان؛ پاناما: بالبوآ؛ پرتغال: اسکودو؛ پرو: سول؛ تانزانیا: شیکینگ؛ تایلند: بات؛ تایوان: یوان؛ ترکیه: لیره؛ ترینیداد و توباگو: دلار ترینیداد و توباگو؛ توگو: فرانک؛ تونس: دینار؛ جامائیکا: دلار جامائیکا؛ چین: یوان؛ جیبوتی: فرانک جیبوتی؛ چاد: فرانک؛ چکسلواکی: کورونا؛ عربستان: ریال؛ دانمارک: کرون؛ دومینیکا: دلار دومینیکا؛ دمیکن: پزو؛ رواندا: فرانک رواندا؛ ژاپن: ین؛ سائومه و پرنسپ: دوپارا؛ ساحل عاج: فرانک؛ سان مارینو: لیره ایتالیا؛ سری لانکا: روپیه؛ سنت لوسیا: دلار کارئیب شرقی؛ سنت وینسنت: دلار کارائیب شرقی؛ سنگاپور: دلار سنگاپور؛ سنگال: فرانک؛ سوازیلند: لیلانجنی؛ سوئد: کرون؛ سوئیس: فرانک سوئیس؛ سورینام: فلورن؛ سودان: پوند سودانی؛ سوریه: لیره؛ سومالی: شیلینگ؛ سیرالئون: لئون؛ سی شل: پزو؛ شیلی: پزو؛ عراق: دینار؛ عمان: ریال؛ غنا: سدی؛ فرانسه: فرانک؛ فلسطین: لیره؛ فنلاند: مارکا؛ فیلیپین: پزو؛ قبرس: پوند قبرس؛ قطر: ریال؛ کامبوج: ریئل؛ کارستاریکا: کولون؛ کامرون: فرانک؛ کانادا: دلار کانادا؛ کره جنوبی: وون؛ کلمبیا: پزو؛ کنگو: فرانک؛ کنیا: شیلینگ؛ کوبا: پزو؛ کومور: فرانک؛ کویت: دینار؛ کیپ ورد: اسکودر؛ گابن: فرانک؛ کامبیا: دالاسی؛ گرانادا: دلار کارائیب شرقی؛ گواتمالا: کتسال؛ گویان: دلار گویان؛ گیته: سیلی؛ گینه استوایی: اکوئل؛ گینه بیسائو: پزو؛ لبنان: لیره؛ لائوس: کیپ؛ لسوتو: راند؛ لوکزامبورگ: فرانک لوکزامبورگ؛ لهستان: زلوتی؛ لیختن اشتاین: فرانک سوئیس؛ لیبریا: دلار لیبریا؛ لیبی: دینار؛ مالاگاسی: فرانک مالاگاسی؛ مالاوی: کواچا؛ مالت: پوند مالت؛ مالزی: رینگیت؛ مالی: فرانک مالی؛ مجارستان: فورینت؛ مصر: چینی؛ مغرب: درهم؛ مغولستان: توگریک؛ مکزیک: پزو؛ موریتانی: اوگوئیا؛ موریس: روپیه موزامبیک؛ اسکودو؛ موناکو: فرانک فرانسه؛ نپال: روپیه؛ نروژ: کرون؛ نیجر: فرانک؛ نیجریه: نایرا؛ نیکاراگوا: کوردوبا؛ واتیکان: لیره ایتالیا؛ بوركینافاسو (ولتای علیا): فرانک؛ ونزوئلا: بولیوار؛ ویتنام: دونگ؛ هائیتی: گورد؛ هلند: فلورن؛ هند: روپیه؛ هندوراس: لمپیرا؛ یمن: ریال؛ یوگسلاوی: دینار؛ یونان: دراخما .

اسکناس به عهده بانک ملی ایران واگذار گردید و از این تاریخ بانک مذکور سیاست پول کشور را در دست گرفت.
بانک ملی در مرداد ماه ۱۳۳۹ به دو قسمت مجزا تقسیم و به شرح زیر نامگذاری گردید.

«بانک ملی ایران»

«بانک مرکزی ایران»

طبق قانون، بانک ملی بانکی است تجارتي که به کارهای بانکی و بازرگانی اشتغال دارد بانک مرکزی نیز بانک مادر است که به منظور هدایت دستگاه پولی و اعتباری کشور فعالیت دارد و ناشر اسکناس و ناظر ارز و اعتبارات

